

De woede achter de glimlach

Okke Jager is zondag op 63-jarige leeftijd in Kampen overleden. Frits de Lange schetst hem als een veelzijdig en begaafd mens, die gelovig in opstand kwam tegen de feiten.

'Een voortijdige dood sterven is nergens goed voor' – dit Predikercitaat (7:17) vormde het motto van zijn verzetsboek tegen de dood uit 1983, *De dood in zijn ware gedaante*. Okke Jager is een voortijdige dood gestorven. Het verzet dat hij tot het laatste toe pleegde, was voor hem kenmerkend en gold niet alleen de dood. De dood was voor hem een Feit – misschien wel het feit bij uitstek – maar je bij de feiten neerleggen, stond voor hem gelijk aan ongelooft. Jager was daarom een militant. Strijdbaar en rebels. Maar dan wel eentje zonder harnas. Hij paarde woede aan kwetsbaarheid, scherpte aan vertedering, politiek aan poëzie.

Okke Jager was een begaafd mens. Wie zijn naam noemt, moet altijd vragen 'welke bedoel je?' De kerkpoliticus, de dag-sluiter, de literator, de journalist, de actievoerder? Jager was wetenschappelijk theoloog en muzisch dichter, t.v. – predikant en cultuurcriticus, schrijver van haiku's en van bijbelse dagboeken, involelend pastor en strijdbaar pacifist. Hij belichaamde een kaleidoskopische veelzijdigheid. Die hem soms door minder bedeelde geesten kwalijk werd genomen, omdat hij dat alles tegelijk was en dus nooit in een vakje paste. Wie eerst met de schrijver Jager kennismaakte en daarna met de man erachter, werd andermaal in verbazing gebracht: hoe kan er achter zo'n niet zelden polemisch schrijver zo'n beminnelijk en irenisch mens schuil gaan?

Zijn vriend en collega Gerard Rothuizen vroeg zich in de bundel ter gelegenheid van Jagers afscheid als docent aan de Theologische Universiteit Kampen in 1988 af, wat er achter die glimlach van Jager kon steken, en kwam tot de conclusie dat het woede moest zijn. Een woede tegen de dood, maar ook bijvoorbeeld tegen onze wijze van samenleving, 'een soort zelfdoding op lange termijn'. Een woede tegen de gevestigde orde die soms werkelijk Jagers glimlach deed verstrakken – zoals met name in *Hier scheiden onze wegen* (1983), een verbeteren boek rond het kernwapendebat – maar die hem uiteindelijk toch nooit klein heeft kunnen krijgen. Jagers 'eeuwige' glimlach relativeerde en ontkrampte altijd weer de woede. Misschien mag zij als uiting van geloof worden gezien, dat aan het leven de laatste ernst ontnomen is.

Die woede moeten we dan ook niet psychologiseren: zij duidt geen karaktertrek

Okke Jager

aan, maar gaat terug op een basiskennmerk van Jagers theologie. Die is er, al ligt zij vaak zo in zijn veelzijdige werk verscholen en verspreid dat sommige schoolse denkers menen dat zij niet bestaat. Geheel ten onrechte. Jager was volop theoloog, laatste representant van een gereformeerde cultuurtheologie die ook bij Van Ruler, Rijnsdorp en Rothuizen te vinden was. Met hen koos hij voor een brede oriëntatie op wereld en Rijk Gods, waarbij Christus en kerk 'slechts' – maar 'excusez du peu!' voegde Van Ruler daar telkens aan toe – als middel dienen te worden beschouwd. De cultuur krijgt zo het volle pond. Men hoeft niet eens uit de kerk weg te lopen om aan haar deel te nemen.

Integendeel: men is slechts christen om nog meer mens te kunnen worden. Bij de pacifist en socialist Jager krijgt Van Rulers conservatief-burgerlijke inkleding van de theocratie-gedachte echter een ongemene radicalisering. Jager ontpotte zich steeds meer als een ongeduldige gelovige, voor wie het godsrijk (althans het 'duizendjarig vrederijk') binnen de grenzen van onze menselijke orde wordt gerealiseerd, een 'explosie van humaniteit in de politiek-sociale orde'. (*Oude beelden spreken een nieuwe taal*, 1990). Tussen aarde en godsrijk bestaat dus slechts een dunne wand. Jagers woede om en ongelooft in de zogenaamde 'feiten' werd gevoed door het gelovig ongeduld om die te slechten. Als geen ander cultuursensibel, blijkt hieruit hoe weinig trendgevoelig hij is geweest: toen anderen cynisch werden of holist, werd Jager chiliast.

Dit: 'je niet bij de feiten neerleggen', was Jagers thema, dat hij op velerlei wijze

virtuoos wist te verbuigen en vervoegen. Zonder ontzag voor de gevestigde kerkpolitieke en theologische orde. Jager stuitte met zijn pleidooi voor een gelovige verbeelding, die een nieuwe realiteit gewoon te voorschijn kijkt, op ongelooft en weerstand. In de kerk, omdat men zijn politieke radicalisme niet pruimde, in de theologie, omdat men zijn utopisme – waar altijd een vleugje Marcion omzweefde – alleen maar met scepsis wist te beantwoorden. Voor kritiek is Jager echter nooit bang geweest; de angst om niet (of verkeerd) begrepen te worden achtervolgde hem des te meer.

'Hoe ouder ik word, hoe radicaler', schreef Jager in 1988. Maar de schrijver van *Humor in de bijbel* en *Worden als een kind* (1954) bleef tot het laatste toe zijn pleidooi houden voor een dichterlijke onbevangenheid die zich kwetsbaar en ontspannen uitlevert aan de dingen (*Geloven wordt onwennig*, 1988). Jager schreef over die ontspanning, riep er anderen toe op (*Bevrijde tijd*, 1974), maar had wel moeite – en gaf dat ook toe – haar zelf ook te beleven. Leven bleef voor hem: door schrijven bemiddeld leven. Daarmee werd Jager de auteur van zo'n vijftig boeken en een ontelbare stroom artikelen. Zonder daarvoor overigens een tekstverwerker of kaartenbak nodig te hebben: die had hij gewoon in zijn hoofd. Jagers stijl, waarbij zich in elke zin een vergezicht opent, is ongeëvenaard. Niet iedereen was er altijd even gelukkig mee. C. Rijnsdorp verwoordde zijn kritiek eens zo: 'Men kan in een betoog niet drie dingen tegelijk willen: getuigen, belezenheid tonen en taalspel bedrijven, (...) ik geloof ook dat dit er de oorzaak van is, dat Jagers grote activiteit op publicistisch gebied niet dat effect heeft dat het verdient.' (Trouw, 26/2/79). Maar dat was in 1979 en ondertussen schreef Jager juwelen van boeken, bestsellers en met recht. Hoeveel had hij er nog in zijn hoofd? Zijn laatste boek, een gedichtenbundel, droeg echter een onheilspellende titel, haaks op het aanstekelijke optimisme van vorige. *Snoeiseizoen* heet het. Met als laatste gedicht:

BEPERKING

Ik lees wat mijn oud hart ontglijdt.
Ik zie – papier en tijd zijn krapper –
mij in de spiegel van de kapper.
Jong geurt het gras naar maaiersvljt.

Frits de Lange